

nu valorizaciju Jahrova opusa.

Ovom knjigom autori su potvrdili plodnost i sistematičnost rada hrvatske bioetičke zajednice, ali su postavili i nove temelje i zadali neke nove smjernice za njezino daljnje dinamično razvijanje i oplemenjivanje. Diskusija o Fritzu Jahru tek je u punom smislu započela, a upravo su autori najvećim dijelom za to zaslužni, ne samo na lokalnoj već i na globalnoj razini. Dovoljno je istaknuti da su sudjelovali na svim važnijim događanjima i skupovima vezanima uz misao Fritza Jahra, a Amir Muzur jedan je od urednika

zbornika simptomatičnog naslova za uvid u poveznicu između integrativne bioetike, Fritza Jahra i svjetske bioetike (*Fritz Jahr and the Foundations of Global Bioethics: The Future of Integrative Bioethics*, uredili A. Muzur. i H. M. Sass, Lit, Münster, 2012).

Puna valorizacija Jahrovih ideja i misli tek nas čeka. Međutim, bez ove knjige bio bi taj put ne samo otežan već sasvim nemoguć, jer je ona postavila kamen temeljac u istraživanju života i djela ovog originalnog njemačkog mislioca.

Igor Eterović

Fritz Jahr i njegov doprinos evropskoj bioetici

Amir Muzur, Hans-Martin Sass (ur.), *Fritz Jahr and Foundations of Global Bioethics – The Future of Integrative Bioethics*, Lit, Berlin, 2012, str. 384.

Bioetika je podgrana praktičke filozofije o kojoj se u posljednjih nekoliko decenija mnogo zbori, propovijeda i piše. Predmet bioetike prvenstveno je usmjeren k etičkoj refleksiji medicinskih i ekoloških problema jučerašnjice,

sadašnjice i sutrašnjice. Historijski posmatrano, doskora se držalo da je kovač neologizma bioetika američki onkolog holandskog porijekla, sada već pokojni profesor Van Ransslear Potter (1911–2001). Prvi je upotrijebio navedeni pojam

sedamdesetih godina prohuja-log stoljeća u SAD-u. Međutim, skorijim istraživanjem evropskih, prvenstveno njemačkih, ali i hrvatskih znanstvenika, utvrdilo se, da je bioetika, ipak, potekla u evropskoj filozofskoj baštini, prvenstveno Njemačkoj. Bakljonoša takovrsne kontinentalne bioetičke orijentacije bio je njemački evangelički pastor i učitelj Fritz Jahr (1895–1953). Osim Nijemaca, signifikantan doprinos u teorijskom i praktičkom razvoju bioetike na Starom kontinentu, načinila je i hrvatska škola integrativne bioetike.

Fritz Jahr i postanak globalne bioetike – Budućnost integrativne bioetike (Fritz Jahr and foundations of Global Bioethics – The Future of Integrative Bioethics) naziv je novog bioetičkog štiva što ga predstavlja. Uredila su ga dvojica redovnih univerzitetskih profesora – dr. sc. Amir Muzur s Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, i profesor Bochumskog univerziteta dr. sc. Hans-Martin Sass. Podijeljena je na četiri odjeljka razgranatih na četrdeset i četiri poglavlja, ili preciznije kazano četrdeset i četiri teksta. Poglavlja su uglavnom posvećena bioetičkoj misli Fritza Jahra i njegovoj zaostavštini.

Ovaj prostor isuviše je ograničen da bi se predstavili svi radovi u knjizi. Ipak, najvažnije se osvrnuti

na Jahrovu bioetičku ostavštinu najzastupljeniju u djelu koja je, nažalost, dugo vremena bila nepoznata. Tek krajem devedesetih godina XX st. nanovo su otkriveni radovi Fritza Jahra o bioetici iz časopisa *Kosmos*, gdje je prvi put, sada već davne 1927. godine, upotrijebljen izraz bioetika. U Jahrovu naslijeđu uočen je temelj za tumačenje bioetike shodno kontinentalnoj filozofskoj tradiciji nasuprot otočkim interpretacijama, koje su danas, itekako, i previše zastupljene u svjetskim bioetičkim diskursima.

Početni odjeljak jeste *Sjeme integrativne bioetike: Članci Fritza Jahra (A Seed of Integrative Bioethics: articles by Fritz Jahr)*. Na tekućim stranicama knjige štampano je 16 tekstova Fritza Jahra publiciranih tokom njegovog života, koji su bili objavljeni u različitim časopisima njemačkoga govornog podneblja. Tematika u člancima je raznolika, dok se poruka tekstova prvenstveno odnosi na bioetičke probleme. U radovima Fritza Jahra teži se k etičkoj refleksiji spram animalnog i biljnog svijeta. Glavna nit vodilja Jahrova bioetičkog pravca, predstavlja bioetički imperativ, inače, publiciran na stranicama časopisa *Kosmos* (1927): “Poštuj sva živa bića na način, kao što poštuješ sebe, i postupaj tako i s njima” (Fritz Jahr, “Bio-Ethics”,

u: A. Muzur, H. Sass (ur.), *Fritz Jahr and foundations of Global Bioethics – The Future of Integrative Bioethics*, str. 4).

Sljedeći odjeljak jeste *Korijeni integrativne bioetike (Roots of Integrative Bioethics)*, gdje se nalazi deset članaka inozemnih i domaćih autora. Pisci tekstova jesu: V. R. Potter, I. M. Miller, F. Lolas, E. M. Engels, J. Goldi, E. Kalokairinou, I. Zagorac, H. Jurić, M. Selak, A. Muzur i I. Rinčić. Iz pera navedenih bioetičara potekla su poglavlja o velikanima bioetičke prakse i misli poput sv. Franje Asiškog, Ch. Darvina, Alberta Schweitzera, Viktora von Weizaeckera.

Naredni dio imenovan kao *Stems of Integrative Bioethics (Ćelije integrativne bioetike)* sadrži osam poglavlja. Znanstvene radove u trećem odjeljku pripremili su: H. T. Engelhardt, Jr., A. Čović, M. Häyry, T. Takala, Ch. Byk, I. Rinčić, A. Muzur, M. Ch. Tai, D. Macer, J. Giordani, H. M. Saas. Zatim biva riječi o multikulturalnom značaju Jahrova koncepta bioetike i o prilici za evropeizaciju bioetike, te mogućnostima implementacije Jahrova i integrativnog bioetičkog svjetopogleda u Aziji. Potom se govori o ljubavi spram života, kao i o višetrukim potrebama tumačenja bioetičkog imperativa.

Posljednji, četvrti odjeljak *Gra-*

ne integrativne bioetike (Branches of Integrative Bioethics) sadrži sedam tekstova, a posljednji je tekst “Riječka deklaracija o bioetici”. Pisci posljednjih poglavlja jesu: J. Azriah, A. May, N. Gosić, G. M. Hass, H-M. Saas, N. S. Lima. Problemi razrađeni u poglavljima odnose se na kliničke komitete i bioetičku edukaciju, ali su prisutne i uporedne studije o Jahru, Freudu i Schweitzeru. Također je naglašen i značaj bioetičke veze između sadašnjosti, prošlosti i budućnosti, kao i transmisije bioetičke poruke iz prošlosti, kroz sadašnjost u budućnost.

Fritz Jahr i postanak globalne bioetike – Budućnost integrativne bioetike predstavlja knjiga kojom se ukazuje na jedan novi / stari vidik bioetičke tradicije u Evropi. Naime, prvi put detaljno i iscrpno upoznajemo se s Jahrovom bioetičkom ostavštinom, čime se mijenja dosadašnja povijest bioetike, jer u mnogim udžbenicima bioetike stoji da je R. V. Potter prvi upotrijebio termin “bioetika” 1971. godine. No, s ovom knjigom dolazimo do novih spoznaja o bioetici, koje u Jahrovu promišljanju ne ostaju zatvorene samo spram ljudskih bića, već se reflektiraju na animalni i biljni svijet. Zbiva se i ogromni obrat u vezi s upotrebom riječi “bioetika”, koja je prema ovoj knjizi prvi put upotrijebljena još

1927, o čemu i svjedoči Jahrov tekst iz časopisa *Kosmos* po prvi put publiciran u engleskom prijevodu.

Knjiga *Fritz Jahr i postanak globalne bioetike – Budućnost integrativne bioetike* objavljena je, istina, na engleskom, a ne u mater-njem Jahrovu njemačkom jeziku. Nesumnjivo ogromna zasluga za priređivanje knjige pripada profesorima Sassu i Muzuru, koji su se svojski trudili pripremiti djelo. Izdala ju je renomirana izdavačka kuća *Lit* s njemačkoga govornog podneblja. Sadrži 384 stranice engleskog teksta, te je štampana u prvom izdanju 2012. godine. Njen značaj ogleda se

u tome što daje drukčiji uvid u povijest bioetike. Itekako može služiti nastavnicima, predavačima predmeta s bioetičkim sadržajima na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, islamskim pedagoškim fakultetima u Zenici i Bihaću, Kato-ličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu, kao i uposlenicima i studentima filozofskih, medi-cinskih i zdravstvenih fakulteta u Bosni i Hercegovini i regiji. Iz svega navedenog, kao i mnogih nenavedenih činjenica, toplo preporučujemo djelo na čitanje.

Orhan Jašić

Sandra Radenović, *Bioetika i medicina: Odnos lekar – pacijent u paradigmi integrativne bioetike*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2012.

Knjiga *Bioetika i medicina: Odnos lekar – pacijent u paradigmi integrativne bioetike*, u izdanju Akademske knjige (2012. godina) nastala je kao dopunjena verzija odbranjene doktorske disertacije docentice Sandre Radenović, prve disertacije na bioetičku temu u Srbiji. Značaj ove knjige nije samo

u njoj pionirskoj ulozi, već i zbog toga što se bavi pitanjima od izuzetne važnosti u savremenoj medicini, naročito na ovim prostorima “u tranziciji”. Sandra Radenović u svojoj knjizi, pored razmatranja kompleksne problematike odnosa *ljekar-pacijent*, kako na teorijsko-metodološkom,